

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СВІТОВОГО РИНКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОЇ ПРОДУКЦІЇ

О.О. ШКОЛЬНИЙ, доктор економічних наук

У статті розглянуто методологічні проблеми дослідження кон'юнктури світового ринку агропродовольчої продукції у контексті розвитку інтеграційних та глобалізаційних процесів.

Ключові слова: *глобальна кон'юнктура, ринок сільськогосподарської продукції і продовольства, епістемологія, методологія та методи досліджень.*

Для глобального продовольчого ринку притаманний високий рівень динамізму. Нестабільність обсягів пропозиції сільськогосподарської продукції на світовому ринку та її дефіцит в окремих регіонах, цінові коливання та шоки, розвиток зовнішньоекономічних відносин, зміни в аграрній політиці та механізмах державної підтримки, а також формування логістичних мереж та необхідність ідентифікації параметрів попиту в цільових маркетингових сегментах вимагають дослідження глобального ринку агропродовольчої продукції в процесі його трансформації.

Проблемам розвитку світового ринку продовольства присвячено праці В.І. Власова, С.Л. Ганначенко, Р.П. Мудрака, П.Т. Саблука, І.Г. Ушачева та ін. Проте потребують більш глибокого вивчення питання методики та інструментів досліджень глобального ринку сільськогосподарської продукції та продовольства. Метою статті є розгляд методологічних аспектів дослідження світового ринку агропродовольчої продукції.

Методика досліджень. При написанні статті використано аналіз та синтез як методи досліджень, а також абстрактно-логічний аналіз. При цьому використано дані Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН і Світової організації торгівлі.

Результати досліджень. Ринок агропродовольчої продукції є складовою частиною світового ринку. Серед найважливіших чинників, що впливають на кон'юнктуру глобального ринку сільськогосподарської продукції та продовольства, можна виділити збільшення доходів споживачів в окремих регіонах, посилення конкурентного тиску економічно розвинених країн, ріст цін на енергоносії та інші стратегічні ресурси, коливання обмінних курсів валют, ріст чисельності населення планети, розширення сегменту органічної продукції (зокрема підвищення споживчого попиту на продукти, вироблені за динамічно адаптивними і екологічно збалансованими технологіями з мінімальним використанням невідновних матеріально-енергетичних ресурсів несільськогосподарського походження), а також технологічні зміни, притаманні для підприємств у сферах виробництва та інфраструктури.

Кон'юнктура світового ринку характеризується обсяговими, результативними, структурними індикаторами; показниками інтенсивності міжнародної торгівлі, а також показниками ефективності зовнішньоекономічних операцій [1, с. 32 – 94]. Дані табл. 1 свідчать про те, що серед лідерів з експорту

сільськогосподарської продукції виділяються Сполучені Штати Америки (10,1% світового експорту), країни Європейського Союзу (9,5%), Бразилія (5,2%), Китай (3,9%), Канада (3,6%), Індонезія (2,9%), Таїланд (2,9%), Аргентина (2,7%), Малайзія (2,3%), Індія (2,1%) та Австралія (2,1%).

1. Питома вага провідних експортерів на світовому ринку сільськогосподарської продукції у 2011 р. [5]

Країна, економічне угруповання	Обсяг експорту, млрд. дол. США	Питома вага у світовому експортному ринку, %
Сполучені Штати Америки	168	10,1
Європейський Союз (зовнішня торгівля)	158	9,5
Бразилія	86	5,2
Китай	65	3,9
Канада	60	3,6
Індонезія	48	2,9
Таїланд	48	2,9
Аргентина	45	2,7
Малайзія	39	2,3
Індія	34	2,1
Австралія	34	2,1
Російська Федерація	30	1,8
Нова Зеландія	24	1,5
Мексика	23	1,4
В'єтнам	22	1,3
Чилі	19	1,1
Туреччина	15	0,9
Україна	13	0,8
Республіка Корея	13	0,8
Японія	11	0,7

Особливістю світового ринку агропродовольчої продукції є суттєвий вплив аграрної політики на конкурентоспроможність суб'єктів підприємництва. Серед цілей аграрної політики слід виділити цінову стабільність, забезпечення умов глобальної продовольчої безпеки, досягнення високого рівня продуктивності праці у провідних галузях агропромислового комплексу, забезпечення вимог підтримки позитивного сальдо платіжного балансу, відображення принципів екологічного підприємництва, а також підтримка економічного росту в сільському господарстві. Цілі аграрної політики можна ефективно досягти в межах інтеграційних об'єднань, зокрема в ЄС та НАФТА. Суттєвий вплив на кон'юнктуру світового ринку агропродовольчої продукції мають транснаціональні компанії. Серед лідерів з імпорту сільськогосподарської продукції слід відзначити країни Європейського Союзу (10,7% світового імпорту), Китай (8,3%), Сполучені Штати Америки (7,9%), Японію (7,9%), Російську Федерацію (2,3%), Канаду (2,1%), Республіку Корею (2,0%), Мексику (1,7%), Гонконг, КНР (1,4%), Індію (1,3%), Саудівську Аравію (1,3%) та Індонезію (1,3%) (табл. 2).

2. Питома вага провідних імпортерів на світовому ринку сільськогосподарської продукції у 2011 р. [5]

Країна, економічне угруповання	Обсяг імпорту, млрд. дол. США	Питома вага у світовому обсязі імпорту сільськогосподарської продукції, %
Європейський Союз (зовнішня торгівля)	186	10,7
Китай	145	8,3
Сполучені Штати Америки	137	7,9
Японія	96	7,9
Російська Федерація	41	2,3
Канада	36	2,1
Республіка Корея	35	2,0
Мексика	29	1,7
Гонконг, КНР	24	1,4
Індія	23	1,3
Саудівська Аравія	22	1,3
Індонезія	22	1,3
Малайзія	21	1,2
Туреччина	18	1,0
Єгипет	15	0,9
Китайський Тайпей	15	0,9
Таїланд	15	0,9
Об'єднані Арабські Емірати	14	0,8
Сінгапур	14	0,8
Бразилія	14	0,8
...	...	...
<i>Україна</i>	<i>7</i>	<i>0,4</i>

Глобальна агропродовольча система повинна бути стійкою до фінансових та цінових шоків. Внаслідок суттєвого росту доходів споживачів та чисельності населення Землі, збереження диспропорцій у державні підтримці аграрного сектору економічно розвинених держав та країн, що розвиваються, збільшення використання продукції сільського господарства на непродовольчі цілі, підвищення цін на ресурси, суттєвих змін у кліматичних умовах, зниження інвестиційної привабливості сільського господарства та недосконалої глобальної аграрної політики у 2008 р. спостерігалось різке підвищення цін продовольства на світовому ринку. При цьому регуляторні засоби виявилися неспроможними забезпечити цінову стабілізацію (рис. 1), що вказує на недостатню ефективність світових інституцій, що забезпечують регулювання глобальної агропродовольчої системи.

Надійні прогнози глобальної цінової кон'юнктури є запорукою оптимальних та ефективних рішень суб'єктів підприємництва світового агропродовольчого ринку. Проте динамічність глобального ринку не узгоджується із існуючими методами досліджень. Відмінні риси агропродовольчої продукції зумовлюють особливості методологічних підходів до вивчення кон'юнктури ринку сільськогосподарської продукції та продовольства. Динамічні зміни глобальної

кон'юнктури вимагають нових методологічних інструментів досліджень. Перед дослідником глобальної ринкової кон'юнктури постає ряд запитань, на які необхідно дати чітку та вичерпну відповідь. Зокрема, яка природа проблемного питання? Яку методологію необхідно використати в процесі досліджень. Які методи збору даних слід застосувати? Якими моделями можна описати економічні явища в умовах глобальної кон'юнктури? Як представити і оприлюднити результати досліджень?

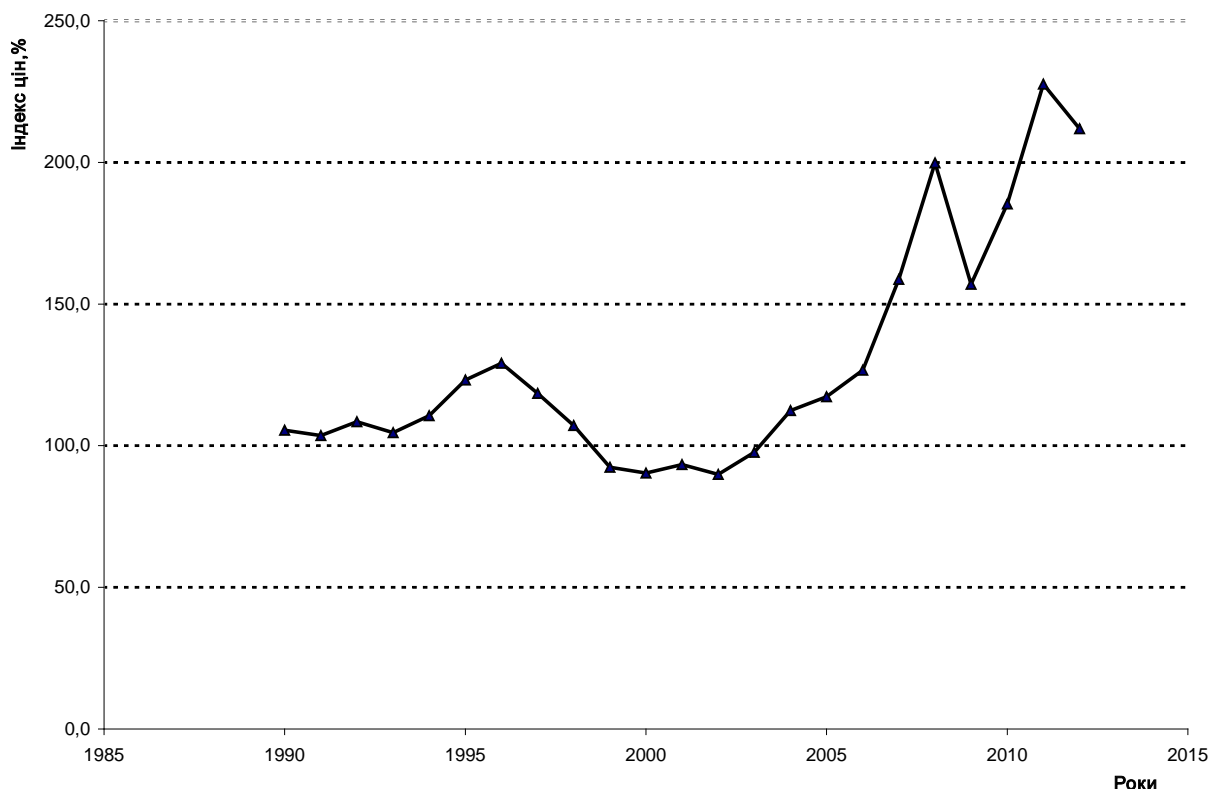

Рис. 1. Індекс цін на продовольчі товари в умовах світового ринку, у відсотках до попереднього року [4]

В процесі постановки проблеми здійснюється аналіз необхідної інформації та думок експертів. Поряд з цим, дослідник оперує наявною сукупністю парадигм, концепцій та моделей, які застосовуються стосовно окремих явищ на світовому ринку. Для сучасної епістемології притаманні раціоналізм та емпіризм [3, с. 283]. Раціоналізм як напрям у теорії пізнання виходить з того, що для отримання достовірних ґрунтовних знань не доцільно опиратися лише на досвід, а їх доцільно отримувати за допомогою гіпотетико-дедуктивного методу, використовуючи ментальні конструкти — концепції, закони, аксіоми, теореми та теорії. На думку К. Поппера, природа наукового методу — загалом гіпотетико-дедуктивна, а не індуктивна [2, с. 124], оскільки навіть в умовах експерименту дослідник очікує певні заздалегідь намічені (можливо, несвідомо) результати. Такі очікування мають гіпотетичний характер, і про ймовірність відхилення гіпотез можна судити на основі наукових критеріїв.

Поряд з цим, емпіризм акцентує увагу не на основоположних моментах знань, а на результатах сенсорного досвіду, і тому знання можна отримати також

на основі чуттів, індуктивним методом. У відповідності з такими методологічними підходами епістемології в процесі послідовного розгляду часового інтервалу оцінка поточної глобальної ринкової кон'юнктури та її прогнозування здійснюється на основі історичної ретроспективи минулого періоду, що не враховує можливість впливу кризових явищ та глобальних фінансових шоків. Послідовність процесу дослідження кон'юнктури світового ринку сільськогосподарської продукції та продовольства відображена на рис. 2.

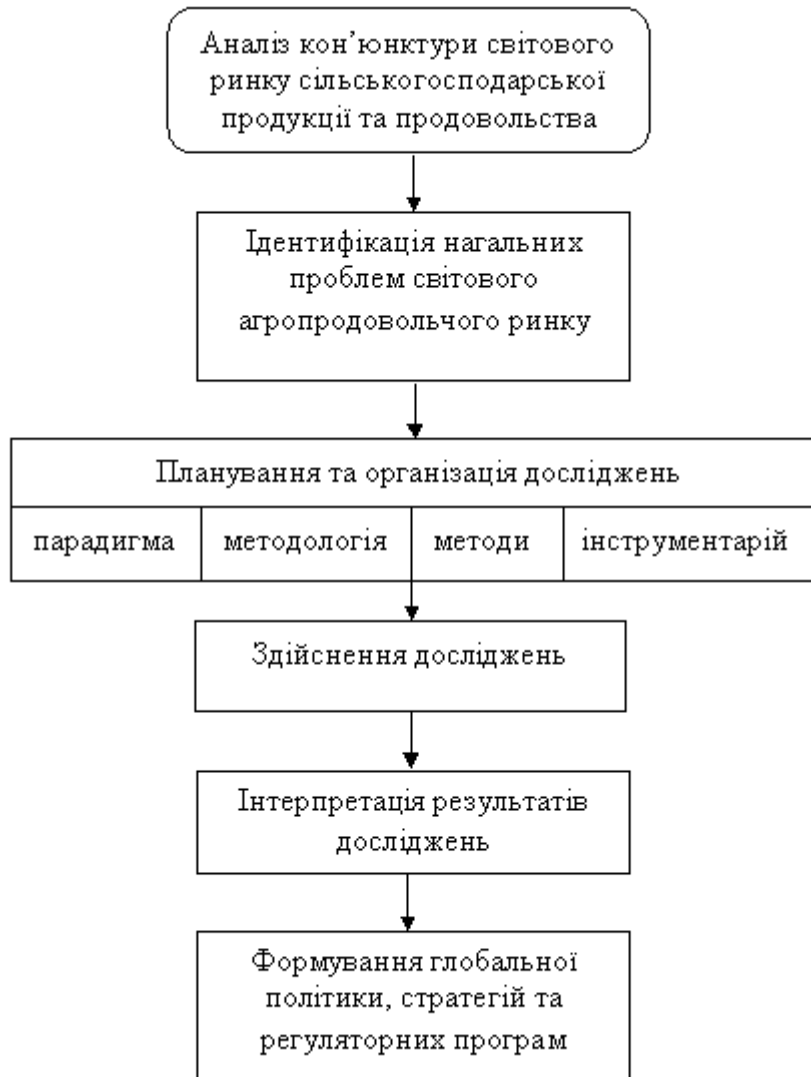

Рис. 2. Послідовність процесу дослідження кон'юнктури світового ринку сільськогосподарської продукції та продовольства

Ураховуючи мультиплікативний вплив сільського господарства на інші галузі та сфери економічної діяльності, у контексті розвитку інтеграційних та глобалізаційних процесів при дослідженні кон'юнктури світового ринку агропродовольчої продукції важливо дотримуватися інституціонального, функціонального та системного підходів, а також принципу галузевої структури. Результати дослідження кон'юнктури світового агропродовольчого ринку можуть бути використані для формування цільових програм на рівні держав та у глобальному масштабі.

Висновки. Отже, кон'юнктуру світового агропродовольчого ринку можна характеризувати за допомогою обсягових, результативних, структурних індикаторів; показників інтенсивності міжнародної торгівлі, а також показників ефективності зовнішньоекономічних операцій. Проте динамічність глобальної кон'юнктури вимагає нових методичних підходів та інструментів, що вказує на необхідність зміни епістемологічних принципів методології досліджень.

Інституціональний, функціональний та системний підходи, а також принцип галузевої структури лежать в основі методології досліджень кон'юнктури світового ринку сільськогосподарської продукції та продовольства. Нові методологічні принципи можуть забезпечити вищий рівень дієвості регуляторних програм державного та глобального рівнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цинкова Т.М. Міжнародна торгівля// Т.М. Цинкова, Л.П. Петрашко, Т.В. Кальченко: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2001. — 488 с.
2. Эволюционная эпистемология и логика социальных наук: Карл Поппер и его критики / Сост. В.К. Финн, В.Н. Садовский, Д.Г. Лахути. — М.: Эдиториал УРСС, 2000. — 464 с.
3. Ichijo K. and Nonaka I. (Eds.) Knowledge Creation and Management: New Challenges for Managers. — New York, N.Y.: Oxford University Press, 2007. — 301 p.
4. Food and Agriculture Organization of the United Nations. The State of Agricultural Commodity Markets. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.fao.org>.
5. The World Trade Organization. Merchandise Trade and Commercial Services. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.wto.org>.

Одержано 11.03.13

Аннотация

Школьный А.А.

Методологические аспекты исследования мирового рынка агропродовольственной продукции

Нестабильность предложения сельскохозяйственной продукции на мировом рынке, существенный диапазон ценовых колебаний, изменения в аграрной политике и необходимость идентификации параметров спроса целевых маркетинговых сегментов требуют совершенствования системы рыночного мониторинга применительно к глобальному агропродовольственному рынку. В частности, существует необходимость в более глубоком изучении проблем, связанных с методологией и инструментами исследований. В данной статье использовались синтез и анализ в качестве исследовательских методов.

Автором выделены наиболее существенные факторы, влияющие на глобальную агропродовольственную сферу. Существенные ценовые колебания вследствие финансовых шоковых явлений продемонстрировали, что регуляторные механизмы оказались несостоятельными поддержать ценовую стабильность. Существующая исследовательская методология и методы исследований не отвечают требованиям основательного и исчерпывающего анализа динамики глобального рынка.

Конъюнктура сельскохозяйственных рынков может быть оценена количественными, стоимостными и структурными показателями. Также в этих целях используются показатели интенсивности внешней торговли и эффективности внешнеэкономических связей. Однако динамизм глобального рынка обуславливает необходимость использования

новых исследовательских подходов и инструментов, что предполагает изменения в эпистемологических принципах методологии исследований.

Новые методологические принципы могут содействовать поддержке высокого уровня эффективности регуляторных программ для отдельной страны или в мировом масштабе. Относительно мирового рынка продовольствия и сельскохозяйственной продукции в основу методологии исследований необходимо заложить функциональный, институциональный, системный подходы, а также принцип отраслевой организации.

Ключевые слова: рынок сельскохозяйственной продукции и продовольствия, эпистемология, методология и методы исследований.

Annotation

Shkolnyi O.O.

The methodological research issues related to the world agrifood markets

The instability of the agricultural commodities supply in the world markets, price fluctuation, changes in agricultural policies and the necessity of identification of demand parameters on the target marketing segments require the improvements in the market intelligence system in respect to the global agrifood products market. Particularly there is a need for more comprehensive study of problems related to the methodology and research instruments. Synthesis and analysis were used as the research methods during the study.

The author identified the most important drivers, which influence the global agriculture and food industry. Price fluctuations as the result of financial shocks demonstrated that the regulatory mechanisms were unable to support price stability. The current research methodology and research methods do not correspond to the dynamics and trends of the global market.

The state of the agrifood markets can be evaluated on the basis of volume, value, and structural indices. Intensity of international trade and efficiency of foreign international transactions ratios can be used as well. However the global market dynamism requires the new research approaches and tools that necessitate some changes in epistemological principles of research methodologies.

The new methodological principles can support the higher level of efficiency for regulatory programs relative to the state and global levels. Industrial organization, institutional, functional, and system analysis approaches should be taken as the basis for research methodology in relation to the world market of food and agricultural products.

Key words: global agrifood markets, epistemology, methodology and methodological principles.

УДК 368.54 (477)

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕГУЛЮВАННЯ СИСТЕМИ СТРАХУВАННЯ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

О.Т. ПРОКОПЧУК, кандидат економічних наук

Удосконалено класифікацію ризиків відповідно до етапу їх настання в процесі виробництва, а також здійснено групування ризиків, притаманних сільськогосподарському виробництву, виявлено їх вплив на сільське господарство та простежено історичні аспекти розвитку страхування як виду діяльності

Ключові слова: ризик, страховик, страхувальник, актуарні розрахунки, страховий тариф, страховий продукт, страхування майна, ризики при страхуванні майна сільськогосподарських товаровиробників.

Процес сільськогосподарського виробництва представляє собою поєднання та взаємодію людини і природи, при цьому він являється внутрішньо